

Naši zemřelí a světové myšlenky

Rudolf Steiner

Moji milí přátelé,

vjedné z posledních úvah, jimiž jsme se zde zabývali, jsem mluvil o poměru, v němž stálější lidské duše v těle ztělesněné k lidským duším odtělesněným, k tzv. mrtvým. Na tyto úvahy bych chtěl dnes navázat některými jinými poznámkami. Víme z různých sdělení naší duchovní vědy „že také lidský duch v průběhu zemského vývoje prodělává svůj vývoj. Dále víme, že člověk může sám sebe poznat jen tím, že si plodným způsobem předloží otázku:

Jaký je vztah člověka k duchovním světům, k duchovním říším v té inkarnaci, v níž se právě nalézá? Jakého stupně vývoje všeobecného lidstva je dosaženo?

Víme, že v dřívějších epochách vývoje lidé měli atavistické jasnozření a lidská duše byla určitým způsobem blíže k duchovním světům, než tomu je dnes. O co byla blíže k duchovním světům, o to byla vzdálenější své vlastní svobodné vůli. Svě vlastní svobodě je lidská duše blíže v naší době, kdy je od duchovních světů všeobecně nejvíce odloučená. Poznáváme-li duchovědně bytost člověka v současné době, musíme říci, že v nevědomí, tj. ve vlastním duchu člověka, je přirozeně poměr k celkovému duchovému světu tentýž, ale ve vědomí a v poznání si člověk sám tento poměr nemůže stejným způsobem zpřítomnit. Někteří jedinci to mohou, ale všeobecně si to člověk nemůže zpřítomnit tak, jak to bylo možné v dřívějších dobách.

Proč si člověk dnes nemůže uvědomit poměr své duše k duchovnímu světu?

Tento poměr zde samozřejmě je ve stejné síle, jako byl kdysi, i když jiným způsobem, ale člověk si jej nemůže uvědomit. Ptáme-li se po příčinách, dospějeme k následující odpovědi. Nacházíme se v sestupném vývojovém proudu zemského bytí a se svou fyzickou organizací jsme se stali fyzičtější, než tomu bylo dříve. V době mezi zrozením či početím a smrtí nemáme již takovou organizaci, abychom si mohli plně uvědomit svou souvislost s duchovním světem.

Dnes žijeme více v podvědomých oblastech duše, než v tom, co si můžeme uvědomit, co máme ve vědomí, ať jsme sebevíce materialističtější. To si musíme dokonale ujasnit. To jde ještě dále. A zde se dostáváme k velice důležitému bodu v přítomném vývoji lidstva. Jde to tak daleko, že v dnešní době člověk není všeobecně schopen promyslet, pociťovat a procítit všechno, co by se v něm mohlo myslet, pociťovat a cítit. Člověk je dnes uzpůsoben k mnohem intenzivnějším myšlenkám, k mnohem intenzivnějším citům a pocitům, než jaké může mít prostřednictvím hrubé hmotnosti svého organismu. Následkem toho je, že v současné době nejsme s to, abychom v pozemském životě byli s úplným vývojem svých vloh úplně hotovi. Na to máme v podstatě vzato malý vliv, zemřeme-li v mládí nebo jako staří lidé. Pro zemřelé v mládí i ve stáří tedy platí, že člověk následkem hrubé hmotnosti svého organismu nemůže plně využít to, co by jinak využil, kdyby byl ve své tělesnosti organizován jemněji, intimněji. A tak, když procházíme branou smrti, ať již jako mladí nebo staří, zůstává jistý zbytek nezpracovaných myšlenek, nezpracovaných pocitů a citů.

My všichni umíráme tak, že myšlenky, city a pocity ponecháváme nezpracované a všichni máme touhu dále ve své pozemskosti myslet, cítit a pociťovat. Proč tomu tak musí být?

To má nesmírný dosah. Teprve po smrti máme svobodu, abychom mohli vyvíjet jisté myšlenky, city a pocity. Pro Zemi bychom však vykonali mnohem více, kdybychom mohli tyto myšlenky, city a pocity úplně vyžít během svého pozemského života. Ale to nemůžeme. Každý člověk by dnes mohl podle svých vloh, které v něm jsou, poskytnout Zemi mnohem více, než skutečně poskytuje. V dřívějších dobách vývoje lidstva, kdy byly lidské organismy jemnější a existovalo jisté vědomé nahlížení do duchovního světa a lidé mohli působit z ducha, tenkrát to bylo jiné. Tehdy lidé zpravidla vykonávali vše, co podle svých vloh mohli vykonat. Hrdost, kterou člověk dnes pociťuje na své vlohách a jejich projevy, je proto dost neoprávněná. Tím více se pro dnešní dobu stává naléhavější otázka:

Co učinit pro to, aby se pro náš pozemský život nemohlo ztratit nic z myšlenek, citů a pocitů, nic z toho, co zemřelí berou s sebou, co nezpracované pronášejí branou smrti?

Nemůže se to ztratit jen tehdy, když ve zmíněném smyslu pěstujeme styk se zemřelými a podle návodu duchovní vědy jej udržujeme a když se namáháme učinit plně vědomým styk zejména s těmi zemřelými, s nimiž jsme karmicky spojeni. Potom se tyto nevyžité myšlenky zemřelých přivádějí prostřednictvím naší duše sem do světa a o to silněji působí, protože pocházejí od zemřelého, který je oproštěný od překážky svého těla. My sami nemůžeme své vlastní myšlenky přivést k úplnému rozvinutí, ale tyto myšlenky zemřelých nám k tomu mohou velmi účinně pomoci. Z toho vidíte, jak právě to, co nám přineslo materialismus, nás upozorňuje na nutnost hledat a najít konkrétní poměr k zemřelým pro současnost a nejbližší budoucnost. Je jen otázka:

Jak můžeme myšlenky, pocity a city, které k nám do našeho světa chtějí přijít z říše mrtvých, jak je můžeme dostat do svých duší?

K tomu jsme již uvedli hlediska při jedné z posledních úvah, kdy jsme mluvili o důležitých okamžicích usnutí a probuzení, na něž by si měl člověk dávat pozor. Dnes chci ještě přesněji charakterizovat něco, co s tím souvisí. Zemřelý se nemůže bezprostředně dostat do světa, v němž jsme my se svým obyčejným bdělým životem, který zvenku vnímáme a v němž jednáme svou vůlí, vycházející z našich popudů. Zemřelý se vytrhl z tohoto světa tím, že prošel branou smrti. Ale přesto můžeme mít nějaký svět společný se zemřelými. Vytvoříme jej tím, že vnitřní svět svého myšlení a celý svůj život trochu ukážeme a nenecháme jej podle svého zvyku volně ubíhat. Můžeme vypěstovat zvláštní schopnosti, jimiž získáme společnou půdu s těmito duchy za branou smrti. Přirozeně právě v dnešní době je pro něco takového mimořádně mnoho překážek.

První překážkou je něco, o čem jsem se ještě nezmiňoval, co však vysvitá i z jiných úvah. První překážka je to, že ve svém myšlenkovém životě jsme příliš marnotratní se svými myšlenkami, a to my všichni. Dokonce by se dalo říci, že ve svém myšlenkovém životě jsme prostopášní.

Co je míněno tím, že jsme ve svém životě se svými myšlenkami příliš marnotratní a dokonce prostopášní?

Dnešní člověk žije úplně podle hesla: myšlenky nic nestojí, za myšlenky se nic neplatí. To znamená, že

v myšlenkách nechává poletovat vše, co jimi poletovat chce. Obrazem dnešního myšlenkového životaje především mluvení. Uvažte, jaký asi myšlenkový život se projevuje v mluvení většiny lidí, když tak klábosí a přebíhají od jednoho tématu k druhému, když nechávají myšlenky jen tak poskakovat. To je plýtvání silou, která je nám propůjčena k myšlení! Neustále se pouštíme do tohoto plýtvání, jsme ve svém myšlenkovém životě nevázaní a prostopášní. Dovolíme si zcela libovolné myšlenky. Chceme něco, co nám právě napadne, nebo toho také ihned necháme, když do toho vsuneme nějakou jinou myšlenku, zkrátka nemáme vůbec sklon své myšlenky alespoň trochu kontrolovat. Někdo začne o něčem mluvit, druhý mu jednu nebo dvě minuty naslouchá, ale on už je u docela jiného tématu. Teď by se člověk třeba chtěl dále bavit o tom, o čem se začalo mluvit. Může to být důležité. A dotyčný se musí pak upozornit: o čem jsme to vlastně začali mluvit? Něco takového, že se musí připomínat začátek hovoru, to se dnes stává každou chvíli, chce-li se vnést do života opravdový zájem.

Toto plýtvání myšlenkovou silou, tato prostopášnost v myšlení zabraňuje tomu, aby z hlubiny našeho duševního života mohly vystupovat myšlenky, které nejsou našimi myšlenkami, nýbrž které máme společné s všeobecně vládnoucím duchem. Libovolné těkání od myšlenky k myšlenke nás nenechá bděle čekat na vystoupení myšlenky z hlubin duševního života, nenechá nás čekat na vnuknutí, smím-li to tak vyjádřit.

Jak zabráníme libovlnnému těkání myšlenek?

Zvláště v současné době by se měla pěstovat nálada v bdělosti čekat, až se z hlubin duševního základu pozvednou myšlenky, zřetelně se ohlašující jako něco, co je nám dáno, co jsme nezpůsobili. Vyvinutí takové nálady nemůže nastat v uspěchaném letu. To je nemožné. Něco takového se musí soustavně pěstovat. Ale když se to pěstuje, když se skutečně namáháme prostě být bdělí a při vyřazení bezděčných myšlenek hned neusnout, zkrátka čekat na to, co dostaneme vnuknutím, pak se pomalu tato nálada vytváří.

Vytvoříme si tím možnost přijmout do své duše myšlenku, přicházející z duševní hlubiny z toho světa, který je dál než náš egoismus. Když něco takového skutečně vyvineme, zpozorujeme, že ve světě není pouze to, co vnímáme zevními smysly, co vidíme očima, slyšíme ušima, a to, co kombinujeme svým rozumem. Zpozorujeme, že ve světě je objektivní, živé myšlenkové tkání. Jako svou nejvlastnější zkušenost to má dnes ještě velice málo lidí. Tento zážitek všeobecného myšlenkové tkání, v němž se vlastně naše duše nachází, není ještě nějakým významným, okultním zážitkem. Je to něco, co může mít každý člověk, vyvine-li v sobě naznačenou náladu. Může potom prožívat asi toto:

V každodenním životě stojím ve světě, který vnímám svými smysly, a svým rozumem jsem si jej zkombinoval. Ale nyní se dostávám do stavu, jako bych stál na břehu moře a nořil se do moře, kde jsem ve vlnící se vodě. Tak mohu stát na břehu smyslového bytí a nořit se do tkajícího moře myšlenek. Jsem skutečně uvnitř tkajícího, vlnícího se moře. Můžeme mít potom pocit života, nebo alespoň tušení života, který je mnohem intenzivnější než pouhý život ve snění, avšak má mezi sebou a zevní smyslovou skutečností takovou hranici, jako má život ve snění hranici pro smyslovou skutečnost. Když někdo chce, může mluvit o takových zážitcích jako o snění. Ale to není snění! Svět, do kterého se noříme, tento svět vlnících se myšlenek, jež nejsou našimi myšlenkami, ale myšlenkami, do kterých jsme se vnořili, to je svět, z kterého náš fyzicko-smyslový svět vystupuje jako zhuštěný. Náš fyzicko-smyslový svět je jako bloky ledu, jako hroudy ledu ve vodě. Zde je voda, hroudy ledu tvrdnou a plují v ní. Jako je led složený z hmoty vody, jen je přizpůsobený jinému skupenství, tak se pozvedá náš fyzicko-smyslový svět se svými myšlenkami z tohoto vlnícího, vzdouvajícího se myšlenkového moře. Fyzika mluví o svém éteru, o vířících atomech, protože neví, jaká látka je skutečně původní. Shakespeare byl této původní látce blíže, když jedné ze svých postav dává říci: „Svět skutečnosti je utkáán ze snů“. Lidé se v těchto věcech až příliš rádi oddávají klamům. Chtěli by za fyzickou skutečností najít hrubý svět atomů. Chceme-li však vůbec mluvit o světě za fyzickou skutečností, musíme mluvit o objektivním světě myšlenek. K tomu se však dostaneme jen tehdy, zastavíme-li prostopášnost v

myšlení, zastavíme-li plýtvání myšlením a když vyvineme náladu, v které umíme čekat na to, co se dostaví jako vnučnutí, populárně řečeno.

Zde popisovanou náladu není ani tak obtížné vyvinout, zabýváme-li se alespoň trochu duchovní vědou. Již samotný antroposofický způsob myšlení je návodem k rozvíjení této nálady. A když se nám vyvíjení této intimní myšlenkové nálady stane potřebou, bude toto myšlenkové tkaní společnou sférou, v níž jsme na jedné straně my a tzv. zemřelí jsou na straně druhé. To je ta společná půda, na které se musíme se zemřelými setkat. Do světa vnímaného našimi smysly a kombinovaného naším rozumem se zemřelí nedostanou.

Druhá věc je dána tím, o čem jsem mluvil v minulém roce, tj. v pozorování jemných, intimních životních souvislostí. Poukázal jsem tehdy najeden příklad, který lze najít v psychologické literatuře. Schubert na něj také upozorňuje, neboť je ještě ze starší literatury, ale podobné příklady můžeme v životě nacházet stále.

Kterýsi člověk byl navyklý denně jít na procházku. Jednoho dne se prochází a najednou jej napadá myšlenka, je-li vůbec správné trávit čas touto procházkou, a zároveň má pocit, aby se zastavil a ustoupil stranou. V tom okamžiku padá na cestu kámen, který se utrhł ze skály a toho člověka by určitě zasáhl, kdyby neustoupil stranou, podnícen náhlým nápadem. Je to nemilý zážitek, ale komu se stane, nikdy na něj nezapomene. Podobné zážitky, i když jemněji zastřené, dotírají do našeho obyčejného života denně, ale zpravidla si jich nevšímáme. Jsme zvyklí zabývat se jen tím, co se stane, ale nikoliv tím, co se mohlo stát a nestalo se proto, že do našeho života vstoupilo to, co nás od toho nebo onoho zdrželo. Zabýváme se tím, co nastalo, když jsme byli doma čtvrt hodiny zdrženi a určitou cestu jsme podnikli později, než jsme zamýšleli. Položme si otázku jinak.

Ukázalo by se nám něco pozoruhodného, kdybychom chtěli přemýšlet o tom, co všechno se vlastně nestalo, kdybychom nebyli zdrženi a odešli jsme z domu o čtvrt hodiny dříve, ale mohlo se stát?

Pokuste se jednou systematicky něco takového ve svém životě pozorovat. Co všechno by bylo jinak, kdyby v posledním okamžiku, když jste už chtěli odejít, kdosi nepřišel, na něhož jste snad byli velice nazlobeni, a několik minut vás nezdržel. Do lidského života se neustále tlačí vše, co mohlo být podle svého založení jinak. Hledáme stále jen kauzální spojitosti mezi tím, co se v životě skutečně stane, a ani nepomyslíme na to, abychom šli životem se subti- litou, jež by uměla přijmout přerušení založeného řetězce událostí, takže nad životem je neustále, řekl bych, rozlita atmosféra možností. Vezmeme-li to současně v úvahu a uvědomíme-li si to, potom máme pocit, když něco děláme v poledne, zatímco ráno jsme byli něčím deset minut zdrženi, že to, co děláme v poledne, bývá často ovlivněno nejen předcházejícími událostmi, ale také mnohým tím, co se nestalo, od čeho jsme byli zdrženi. Jestliže si souvislosti svého života budeme myslet nejen zevně smyslovými skutečnostmi, ale také pod vlivem určité možnosti, budeme dovedeni k tušení skutečného postoje v životě.

Vidíme, že vyhledávání souvislostí pouze následných dějů s předešlymi je velmi jednostranný způsob pohlížení na život. Kladením takových otázek, jak jsem uvedl, se v našem duchu podněcuje něco, co by jinak zůstalo bez popudu a bez odezvy. Začínáme pozorovat takřka mezi řádky života. Začínáme vidět sebe ve svém okolí, jak nás toto okolí formuje, jak nás krok za krokem dostává v životě kupředu. Obvykle si toho všímáme velmi málo. Většinou si všímáme jen toho, co nás stupeň po stupni vede jako podnětné vnitřní síly.

Jaký má pro nás význam obrátit svoji pozornost ke svému rannímu vstávání?

Při první představě většinou získáte velmi jednoznačný názor, totiž že jste donuceni vstát. Ale pokuste

se několik dní za sebou zamyslet se nad konkrétní myšlenkou, která vás vlastně pokaždé vyžene z postele, snažte se dokonale si tuto myšlenku ujasnit. Například včera jsem vstal proto, že jsem slyšel, jak ve vedlejším pokoji je připravena káva, to mě upozornilo, to způsobilo, že jsem se cítil donucen vstát. Dnes se mi stalo něco jiného. Konkrétně si uvědomte nikoliv jen to, co vás z postele vyhnalo, ale co bylo tím naléhajícím zvenku. Člověk obvykle zapomíná hledat v zevním životě sebe. Proto v tomto zevním životě sebe tak málo nachází. Kdo si na něco takového dává jen trochu pozor, ten snadno získá náladu, před níž mají dnes lidé přímo svátou, či vlastně nesvátou ostýchavost. Získá náladu spočívající v tom, že člověk má v celém svém životě alespoň jednu spodní myšlenku, kterou v obyčejném životě nemá.

Například nějaký člověk vstoupí do místnosti a zaujme určité místo, ale málo přitom přemýšlí, jak se jeho příchodem to místo změní. Druzí lidé si toho někdy povšimnou, ale ani toto nazírání zvenku není dnes příliš rozšířeno. Nevím, kolik lidí má cit pro následující věc. Když je v nějakém prostoru společnost, pak je často některý člověk přítomný dvakrát silněji než druhý, některý je zde výrazněji, jiný slaběji. To závisí na „imponderabiliích“ (nepostižitelných vlivech, pozn. překl.).

Někdo se v nějaké společnosti jen tak mihne sem a zase ven, takže vzniká dojem, jako by to byl anděl, který sem vletěl a zase vyletěl. Někdo jiný je zde naopak tak výrazně, že tu není jen svými dvěma viditelnými nohama, ale také s rozličnými nohama neviditelnými. Ti ostatní si toho zpravidla všimají velice málo, ačkoliv to může být dost zřetelné, ale ten člověk si toho sám od sebe nevšimá vůbec. Lidé obvykle nemají ten spodní tón, který je možné mít o změně v okolí, vyvolané vlastní přítomností, zůstávají u sebe, neptají se svého okolí, jakou změnu zde způsobili. Avšak tušit vnímání ozvěny vlastního bytí v okolí, to se dá vypěstovat. Jen si představte, jak by zevní život získal na intimitě, kdyby lidé nejen zalidňovali místa svou přítomností, ale měli také cit pro to, co to znamená, že jsou na některém místě, že se tam uplatňují, aby si uvědomili, když někde jsou, že tím vyvolávají změnu. Kdyby se dokonce něco takového systematictěji vychovávalo! Podobných příkladů pro různé životní stavy by se dalo uvést více. Jinými slovy, člověk může úplně zdravým normálním způsobem zhustit „médiu života“ a cítit, jaký zářez do života vytváří on sám.

Tím se učí poznávat začátek toho, čím je pocit karmy, naučí se pociťovat osud. Kdyby totiž člověk dokázal plně pociťovat to, co nastává jeho činností nebo prostě tím, že někam přijde, někde se nachází, kdyby měl neustále před sebou obraz, který ve svém okolí vytváří svým konáním a svým bytím, pak by mohl mít před sebou obraz své karmy. Karma se spráda z tohoto spoluprožívaného bytí. Vložením podobných pocitových intimit a tím, že se učíme pozorovat život mezi řádky a necháme se upozorňovat na to, jakým způsobem se v životě se svým svědomím nacházíme, tím se stává život bohatším. Tímto uvědomováním vyvíjíme zároveň něco ze společné sféry se zemřelými.

Bude-li naše vědomí vzhlížet k dvěma pilířům, které jsem charakterizoval, tj. k tomuto svědomitému sledování života a k šetrnosti, nikoliv k plýtvání v myšlenkách, pak se budeme nejen zmíněným způsobem přibližovat k mrtvým, ale učiníme mnoho pro přítomnost i budoucnost lidstva. Myšlenkami, které takto ve vědomí vyvineme, navážeme nejen na myšlenkovou pospolitost se zemřelými, ale na citovou pospolitost lidí vůbec. Navážeme-li svým myšlením nikoliv na lhotejnou pospolitost, ale na životní citovou pospolitost, kterou jsme měli se zemřelými, získáme ten správný citový tón pro život. Budeme-li v myšlenkách navazovat na to, jak zemřelý žil, myslel a jednal, jaké city jsme v něm podněcovali, pak si můžeme těmito chvílemi rozjímání trochu pomoci. Potom ponecháme tyto myšlenky v klidu a tím, že je obětujeme na oltář vnitřního duchovního života, přejdeme v jiný druh meditace. Pak přijde okamžik, kdy dostaneme od zemřelého odpověď, neboť se s námi již může dorozumět.

Musíme jen postavit most vedoucí od toho, co my vyvineme u zemřelého, k tomu, čím zemřelý ze své strany může přejít k nám. K uskutečnění tohoto přechodu musíme být ve své duši schopni vytvořit obraz bytosti zemřelého. To je dnešní době velice vzdálené, protože lidé většinou chodí kolem sebe i v nejdůvěrnějším svazku, aniž by se poznali. Vzájemné poznávání nemusí spočívat v tom, že kombinujeme rozumem a že se analyzujeme. Kdo si uvědomí, že je svým bližním analyzován, ten má

pocit, že je svým bližním otloukán, otesáván. Nejlepší poznání bližního se získá tam, kde je souhlas srdce. Člověk vůbec nemusíme nějak analyzovat.

Vyšel jsem z toho, že pěstování poměru ktzv. mrtvým je v naší době velmi nutné nikoliv snad z nějaké libovůle, ale v důsledku evoluce lidstva, která dospěla k epoše materialismu. Zatím nejsme schopni vyvinout všechny své vlohy k myšlenkám, citům a pocitům, mnoho vloh zůstává nevyužitých, nezpracovaných. Proto je nutné, abychom udržovali styk se zemřelými, neboť tímto stykem se obyčejný život lidí nesmírně obohacuje. Kéž by bylo možné dnešním lidem vložit do srdcí poznatek, jak se život stává chudým, když zapomeneme na své zemřelé! Potom správnou vzpomínku na zemřelé mohou přece vyvinout jen ti, kdo jsou s nimi nějak karmicky spojeni. Mluvil jsem o tom jak se tyto věci cítují jako velmi obtížné, protože nejsou vědomé. Ale na všechno, co je skutečné, je vědomé a ne všechno, co si uvědomujeme, je neskutečné. Pěstujeme-li styk se zemřelými vylíčeným způsobem, potom v obyčejném fyzickém životě nerozvinuté myšlenky zemřelých působí do toho to života. Ovšem již to, co právě bylo řečeno, je na naši dobu příliš nezvyklé i není ani dost dobře možné veřejně hlásat, jak by se náš sociální, etický; náboženský život obohatil, kdyby si živí lidé nechali poradit od zemřelých. Dnes totiž nejsou lidé nakloněni ani tomu, aby nechali nejprve člověk; dospět k přiměřenému věku, má-li radit. Považuje se za správné, aby do městských a státních zařízení přišel člověk pokud možno mladý, protože právě mladý člověk je zralý ke všemu možnému. V dobách, kdy všeobecně existovala lepší znalost lidí, se čekalo, až lidé dosáhnou určitého věku, aby mohli radit. A nyní by měli lidé dokonce čekat, až ti druzí zemřou, aby si od nich nechali poradit!

Duchovní věda je už prostě taková, že v člověku vzbuzuje energičnost a neohroženost a vyžaduje, aby člověk usiloval o důslednost. Dnes stojíme před nutností udělat si jasno v dnešních katastrofálních událostech, protože toto je ze všeho nejdůležitější. Tyto věci spolu souvisejí více, než se myslí. Poukázal jsem na to, jak jsem se před vypuknutím světové katastrofy pokusil naznačit ve svých přednáškových cyklech o evropských duších národů mnohé, co můžeme i dnes najít ve všeobecných souvislostech lidstva. Dosud není pozdě, a i když se mnohé uskuteční, co se uskutečnit má, pro mnohé můžete získat porozumění z tohoto cyklu i pro nadcházející roky. Lidské vztahy na Zemi jsou pochopitelné jen pro toho, kdo je schopen pozorovat duchovní podněty. A stále více se stává nutným, aby si lidé položili otázku:

Jak se má pocíťování v myšlení východu k myšlení a cítění Evropy, zejména střední Evropy, a jak se má myšlení západu k myšlení Ameriky?

Takto bychom se měli ptát ve všech variantách. Jak vlastně pohlíží orientálec na Evropu? Orientálec má dnes z Evropy pocit, že evropský kulturní život to přivedl do slepé uličky, do propasti. Cítí, že při přijímání toho evropského nesmí ztratit to, co má ze starých časů jako spiritualitu. Podceňuje evropské stroje. Jeden proslulý orientálec pronesl tato slova:

„My dnes chceme přijmout to, co Evropané zformovali jako stroje, ale chceme to postavit do kůlen, ne do chrámů a domácích obydlí, jako to činí Evropané

Vnímá-li orientálec, nechce ztratit možnost vidět v přírodě ducha a krásu a věří, že je povolán opět probudit dávnou duchovnost a zachránit ji pro pozemské lidstvo, zatímco Evropan se ve svém pozorování přírody zastavuje jen u zevní smyslovosti a mechaničnosti. Nedávno např. Rabindranath Thakur řekl:

„Evropané mohli do své kultury přijmout nové podněty jen tím, že do svého vozu s kulturou zapřáhli Satana a používají jeho síly, aby se dostali kupředu

A orientálec se cítí povolán k tomu, míní Rabindranath Thakur, aby tohoto Satana zase vypráhl, aby Evropě mohla být zase vrácena spiritualita. Zde máme jev, kolem něhož se již, bohužel, příliš dlouho jen rozpačité obchází. Prožili jsme mnohé (o tom chci mluvit příště) a mnohé z toho, co jsme mohli do vývoje dostat, jsme nechali nepovšimnuté ležet. Uvedu jako příklad duchovní substanci, přicházející od

Goetha, která by se v našem kulturním vývoji mohla stát skutečně živou. Zajisté lze namítnout, že se orientálec přece může podívat do Evropy a vidět, že Goethe v evropském dění žije. Určitě to může vědět. Ale skutečně to vidí? Zase lze namítnout, že, Němci přece založili např. „Goethovu společnost“. A dejme tomu, že by ji chtěl orientálec poznat (vždyť to, že velká otázka Orientu sejiž dostala do pohybu, to nakonec závisí na podnětech duchovních), chtěl by se o této společnosti poučit. A víte, co by si řekl orientálec, (nikoliv Evropan)? Goethe působil tak silně, že se v 80. tých letech 19. století dokonce naskytla možnost ojedinělým způsobem učinit plodným (ioe thův podnět pro německou kulturu. Tuto příznivou okolnost bude spatřovat v tom, že se našla jedna kněžna s celou svou společností, totiž velkovévodkyn Sofia z Výmaru, která v 80. letech 19. st. vzala Goethovu společnost do opat rování, jakého se dosud nedostalo žádné společnosti. A to je zde jako zevní nástroj Goethovy společnosti. Ta je zde také. Před několika lety bylo zase neobsazeno místo jejího prezidenta. A v celých dálkách duchovního života se našel jeden bývalý ministr financí, který byl učiněn tímto prezidentem Goethovy společnosti. To je něčím, co je vidět zvenku. Takové věci jsou důležitější, než se vlastně myslí. Potřebnější by však bylo, kdyby např. takový orientálec, zanícený pro spiritualitu a spiritualitě rozumějící, měl možnost vědět, že v evropské kultuře působí jako to plodné z Goetha také něco jako antroposoficky orientovaná duchovní věda. Jenže to právě vědět nemůže. To se k němu nedostane, protože je uchvácen jen tím, co je zde zevně jako pouze symptomatické, nicméně jako fakt, že prezidentem Goethovy společnosti je bývalý ministr financí, atd. S takovými příklady bych ani nemusel přestat.

Třetím požadavkem je skutečnost a s ní spojené myšlení, takové myšlení, s nímž se nezůstává v nejasnostech a v neodhalitelných životních kompromisech. Při mé poslední cestě mi někdo vtiskl do ruky časopis s jednou informací, mně však již dobře známou. Chci vám zde o této věci podat následující úvahu:

„Kdo někdy vysedával v lavicích gymnázia, tomu budou nezapomenutelnými hodiny, kdy si užíval v Platonovi rozhovorů mezi Sokratem a jeho přáteli, nezapomenutelnými pro jejich báječnou nudu, která z těchto hovorů sálá. A snad si vzpomene, že tyto Sokratovy hovory shledával vlastně pěkně hloupými. Přirozeně se však neodvážil takový názor projevit, neboť muž, o kterého jde, je přece Sokrates, velký řecký filosof. S tímto úplně neoprávněným přeceňováním boдрého Athéňana učinila náležitý konec kniha „Sokrates-idiot“ od Alexandra Moszkowského (nakladatelství dr. Eysler a co. Berlín). V malém, zábavně psaném díle nepodniká polyhistor Moszkowski nic menšího než to, že skoro úplně zbavuje Sokrata jeho filosofické důstojnosti. Titul „Sokrates-idiot“ je míněný doslovně. Patrně se dá předpokládat, že se k této knize ještě připojí vědecké výměny názorů“. (Výňatek z časopisu)

To nejbližší, co člověka napadne, když se něco takového dozví, k čemu bude směřovat jeho pocit, je, že si řekne: Co je to za podivnost, že někdo přijde jako tento Alexander Moszkowski a chce přinést důkaz o tom, že Sokrates byl idiot? To je tím nejbližším, co lidé pocítí. Tento pocit je však nebezpečný v tom, že je kompromisní, nepocházející z jasného pronikavého myšlení, nepocházející z přímého neuhýbavého postoje k pravdivé skutečnosti.

Přirovnám k tomu ještě něco jiného. Dnes již existují knihy, psané o životě Ježíše z psychiatrického hlediska. V nich se veškeré Ježíšovo konání vysvětluje z hlediska současné psychiatrie a přirovnává se k projevům různých chorob a moderní psychiatr z evangelií dokazuje, že Ježíš musel být nemocným člověkem, epileptikem, že vůbec celá evangelia jsou vlastně pochopitelná jen ze stanoviska Pavlova a pod. O těchto věcech se píše obšírné zprávy. Opět je velice jednoduché prostě se přes tyto věci přenést s lehkým srdcem. Ale to důležité pro lidi, to leží trochu hluběji. Připustíte-li i stanovisko dnešní psychologie, o kterém jste přesvědčeni, že je správné tak, jak se oficiálně uznává, potom musíte při svém přemýšlení o Ježíšově životě přijít k úplně stejnému výsledku jako přátelé těchto knih. Nemůžete myslet jinak, protože byste byli nepravdiví. Nebyli byste v pravdivém významu slova

moderním psychologem. A nejste také v pravdivém významu slova moderním psychologem ve smyslu nazírání Alexandra Moszkowského, když si nemyslíte, že Sokrates byl idiot. A Moszkowski se liší od těch, kteří jsou rovněž přívrženci těchto teorií, ale Sokrata za idiota nepokládají, jen tím, že tito jsou nepravdiví, kdežto on je pravdivý, neboť nevstupuje do žádného kompromisu. Neboť není možné být pravdivým, stát na stanovisku Alexandra Moszkowského a v Sokratovi nespátřovat idiota. Chce-li někdo obojí, chce-li být současně přívržencem moderního přírodovědeckého názoru a přesto ponechat v platnosti Sokrata, aniž by v něm spatřoval idiota, pak je takový člověk nepravdivý. A stejně je nepravdivý ten, kdo je moderním psychologem a ponechává v platnosti život Ježíšův podle evangelií. Současný moderní člověk však nechce dospět k tak jasnému stanovisku, protože potom by si vzápětí musel tu otázku položit jinak. Musel by si říci: Já Sokrata za idiota nepovažuji, poznávám ho lépe, ale to ode mě také vyžaduje odmítnutí toho světového názoru, který zastupuje Moszkowski. Jestliže vidím v Ježíši největšího nositele idejí, který kdy vstoupil do styku s pozemským životem, musím současně odmítnout moderní psychologii, nesmím ji ponechat v platnosti.

To je právě, oč tu jde. Jasně myšlení, skutečnosti přiměřené myšlení, neti zavírající obvyklé, účelové kompromisy, které můžeme ze svého života od stranit jen tím, jsme-li schopni pochopit je v pravdě. Přemýšlet nad tím nebo se rozhořčovat, má-li se uznat důkaz, že podle Moszkowského je Sokrates idiotem, je snadné, ale je to plané následné myšlení, které se podobá přežvy kování. Správné je, když z tohoto moderního světového názoru, který ze svého vlastního subjektivního stanoviska spatřuje v Sokratovi idiota, se vyvozují důkazy. Jenže lidé nechtějí tyto důkazy vyvodit, ani uznat, nechtějí s nimi dojít pravdivě tak daleko, aby je dovedly k zamítnutí stávajícího tzv. moderního světového názoru, neboť by si mohli ve svém postavení ublížit. A tak je nutné dělat kompromisy a možná potají si dovolit ujasňovat, že Sokrates idiotem není. Ale jen potají. On sice již není nějakým mocným mužem, ale jsou-li lidé, kteří to o něm píší mocnější, pak by se mohlo přihodit ledacos mnohem horšího.

Vždyť má-li se proniknout do duchovního světa, je k tomu zapotřebí především myšlení, které odpovídá skutečnosti. To na druhé straně vyžaduje postavit si jasně před oči, jak se věci mají. Myšlenky jsou skutečnostmi a nepravdivé myšlenky jsou skutečnostmi zlými, překážejícími a ničivými. Nic nepomůže, když si to člověk zamlžuje, že sám je nepravdivý, chce-li vedle názoru Moszkowského ponechat v platnosti také názor Sokratův. Neboť jestliže si staví před duši vedle sebe obojí, jak to dělá moderní člověk, pak je tato myšlenka nepravdivá. Pravdivý bude člověk jen tehdy, pokud nahlédne, že buďto stojí na stanovisku čisté přírodní mechančnosti jako Moszkowski, a potom je nezbytným důsledkem tohoto stanoviska závěr, že Sokrates je idiot, a v tom je právě pravdivost, anebo se ví z něčeho jiného, že Sokrates žádným idiotem nebyl a potom je třeba učinit si jasno v tom, jak silně se to druhé musí odmítnout. Být pravdivý toje ideál, který si má duše dnešního člověka před sebe neustále stavět.

Myšlenky jsou skutečnosti a pravdivé myšlenky jsou skutečnostmi léčivými. Nepravdivé myšlenky, které jsou produktem naší nevěrnosti k sobě samé mu, byť byly sebevíce zakrývané shovívavostí k vlastní osobě a různými důvody a výmluvami, nepravdivé myšlenky uchopené v nitru člověka jsou destruktivními skutečnostmi, které svět a lidstvo vedou zpět.